

Avery Dulles o postkritickej teológii

Avery Dulles je bezpochyby jedným z najznámejších severoamerických katolíckych teológov. Pre človeka, pre ktorého je jazyk prírodných vied (matematika) bližší ako jazyk stredovekých teológov, aj jeden z najčítateľnejších. Pravda, intímna oboznámenosť s anglickým spôsobom abstraktného vyjadrovania sa, do slovenčiny ťažko preložiteľného, je veľmi náročná. Laik ťažko posúdi či Avery Dulles je lepším teológom ako kanadan *Bernard Lonergan* autor veľdiela *Insight*, rozhodne je však zrozumiteľnejší. Táto stať je vybraná z jeho knihy *The Craft of Theology: From Symbol to System* (Majstrovstvo teológie: od symbolu k systému, Crossroad, New York 1995) z kapitoly *Toward a Postcritical Theology*.

Postkritická teológia začína už s depozitom viery. Jej základným stanoviskom je *hermeneutika dôvery* a nie podozrievavosti. Jej účelom je konštruktívnosť, nie deštruktívnosť, čo však neznamená, že ľudia nemajú právo pochybovať o tom čo považujú za neprijateľné alebo nepodložené.

V *kritickej a protikritickej* teológii sa dôraz kládol na tvrdé dokazovanie, ktoré by presvedčilo každého kto je schopný správne uvažovať. Naproti tomu *parakritickej* teológii postačovalo keď operovala v intelektuálnom ghetto a oslovovala iba súkromné skúsenosti veriacich. Postkritická teológia, ako ja rozumiem tento termín, je niekde uprostred.

Vyhýbajúc sa objektivizmu kritickej teológie ako aj subjektivismu parakritickej, chce hovoriť o realite a vynášať výroky univerzálnej platnosti. Poukazuje na nedostatky každého systému, ktorý sa snaží zaobiť

bez viery. Uvedomujúc si, že každé tvrdenie je založené na nejakom druhu viery, postkritická teológia sa úprimne spolieha na (svetonázorové) presvedčenie zrodené z kresťanskej viery. Nepredstiera, že jej argumenty musia byť rovnako presvedčivé aj pre toho, kto nemá taký istý vzťah ku kresťanskej viere. Napriek tomu pozýva neveriaceho čitateľa aby vstúpil do sveta tejto viery a praje si jeho obrátenie.

Postkritická teológia, vedomá

si mlčky tohoto rozmeru, vyhýba sa racionalizmu kritických a protikritických apologetov. Nesnaží sa 'nargumentovať' ľudí do viery na základe nevyvrátených dôkazov. Z druhej strany sa ale tiež vyhýba fideizmu, ktorý (rozumové) poznanie vo sfére viery nahradzuje emóciami a slepou voľbou.

Jednou z neposledných výhod postkritickej teológie je jej schopnosť udržovať dynamickú rovnováhu medzi kontinuitou a inováciami. Zatiaľčo kritická teológia bola nepotrebné alergická voči autorite plynúcej z tradície a protikritická zasa nepotrebné podozrievavá voči originalite, v postkritickej teológii má oboje (tradícia i originalita) svoje miesto.

Skoro každý tvorivý teológ bol občas podozrievaný, že komolí vieru. Ak uznávaný teológ či skupina, zastáva nový názor, ktorý sa zdá byť v rozpore s tradíciou, vtedy Magistérium a ostatní teológovia stoja pred skúškou. Stávajú sa omyly, buď tým, že sa odsúdia teórie o ktorých sa neskôr ukáže že boli v poriadku, alebo naopak, že sa príjmu teórie, ktoré sa neskôr ukážu pre vieru škodlivé. V Cirkvi musí ostať miesto pre zodpovedne podávaný nekonformizmus, ale nesmie byť oslavovaný ako keby cirkevné authority boli ignorantské, samoobslužné a úzkoprse. Teológ, ktorý sa rozíde s Cirkvou a snaží sa pracovať na vlastnú päsť bez podpory spoluveriacich, prišiel o nutný zdroj teologického podnikania. Samotná teológia vyžaduje základnú dôveru v Cirkev a jej oficiálne vedenie ako šíriteľov dedičstva viery. Koniec koncov Cirkev existuje iba do tej miery do akej jej členovia uznávajú jej spoločné rozhodnutia ako prevážne správne. V súčasných špekuláciách o Bohu teológovia by mali vedľa abstraktných filozofických argumentácií brať do úvahy aj náboženskú prax (*worship*).

Kritický program stratil zmysel pre tvorivé dimenzie teológie a defenzívna teológia protikritického hnutia bola zasiahnutá tou istou slepotou. Niektoré romantické verzie parakritickej teológie zasa pestovali krásu a sentiment na úkor pravdy. Postkritická teológia sa snaží znovu spojiť tvorivé s kognitívnym, krásu s pravdou.

Pravda zostúpi iba na toho, kto ju hľadá, kto v sebe nosí predom ustlané mentálne miesto kde by sa pravda mohla ubytovať.
Ortega y Gasset

**Avery
Cardinal
Dulles, S.J.**

(nar. 1918, syn John F. Dullesa, ministra zahraničia za prezidenta Eisenhowera)

Autor 21 kníh a 650 vedeckých prác na teologické a filozofické témy. Študoval právo na harvardskej univerzite, za vojny slúžil v americkom námorníctve, v roku 1946 vstúpil do jezuitského rádu a za desať rokov bol vysvätený za kňaza. Študoval v Nemecku a na Gregoriánskej Univerzite v Ríme, kde r. 1960 dosiahol doktorát z teológie. Do roku 1988 pôsobil na Catholic University of America, teraz je profesorom na Fordhamskej univerzite. Prednášal na Gregoriánskej Univerzite a na mnohých iných, ako aj v rôznych katolíckych, evanjelických a anglikánskych seminároch. Nebol nikdy biskupom, avšak vo februári 2001 ho Ján Pavol II vymenoval za kardinála.

Trikrát Polkinghorn o teológii a prírodovede .

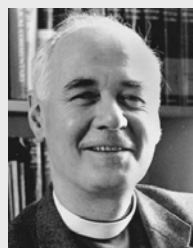
Voľne vybrané a preložené z knihy John Polkinghorne, *Faith, Science and Understanding* (Viera, veda a pochopenie, SPCK 2000)

Jednou z úloh teológie v každom veku je intelektuálne štúdium náboženských rozmerov ľudskej skúsenosti, stretávanie sa so sakrálnym o ktorom bohato svedčia ľudské dejiny, aj keď často zmäteným spôsobom. Tu sa teológia snaží overiť platnosť zážitkov spadajúcich do tejto oblasti ľudskej skúsenosti a porozumieť významu toho, čo z nich vyplýva. Hovoriť o poslaní teológie v tomto zmysle znamená hovoriť o nej ako o vede *prvého rádu* povedľa prírodných vied, ktoré študujú hmotný svet, alebo morálnej filozofie skúmajúcej ráz etického rozhodovania. Avšak teológia hraje ešte jednu dôležitú rolu, rolu *druhého rádu*, ktorú možno nazvať *teologickou metafyzikou*. V nej teológia plní funkciu integrujúcej disciplíny, ktorá dáva výsledky výskumu prvého rádu, vo vede, estetike, etike i samotnej teológii, do hlbšieho a vyčerpávajúcejšieho rámca. Teologická metafyzika musí rešpektovať integritu týchto primárnych odborov. Jej úlohou nie je dávať im inštrukcie či korigovať ich výsledky, ale načúvať, čo môžu povedať o svojej špecializácii. Cieľom teologickej metafyziky je potom integrácia týchto dielčích perspektív do jednotného a logicky neprotirečivého pohľadu na realitu.

Jednou z prvých kresťanských reakcií na uverejnenie Darwinovho *Origin of Species* v roku 1859 bolo konštatovanie, že Stvoriteľ už nebol považovaný za tvorca kompletne zhotoveného sveta, ale ako dárca, ktorý stvoreniu dovoľuje aby 'sa sám tvoril'. V teológii dvadsiateho storočia táto myšlienka bola rozpracovaná tak, že v akte stvorenia bola videná božská *kenosis* (akt dobrovoľného vzdania sa osobných práv a ambícií, GV): Stvoriteľ sám obmedzuje svoju božskú moc aby dovolil stvoreniu byť tým, čím samo chce byť v Bohom danej slobode bytia. Takýto stupeň samo-obmedzenia totálnej Božej kontroly odpovedá predstave Boha, ktorý je sám Láskou, a takáto predstava je nezlučiteľná s funkciou kozmického tyrana, diktátora. Kenotické vysvetlenie stvorenia má veľký význam pre teodíceu, ktorá zápasí so záhadou prečo existuje zlo a utrpenie v tomto svete. Ide o to, že nie každá udalosť je priamym dielom Božej moci, pretože nie o všetkom čo sa prihodí možno predpokladať, že je v súlade s Božou dobročinnou vôľou. Tak ako človek riadiaci sa slobodnou vôľou môže konať ako Matka Tereza, alebo ako Stalin, tak aj príroda, ktorej je dovolené byť sebou samou, bude predstavovať svet, otvorených možností, ktorý sa sám hľadá, sám tvorí: Svet v ktorom smrť je nutnou cenou za nový život; možnosť genetických mutácií, vedúcich k vývoju vyšším druhom má za

následok výskyt aj mutácií rakovinových; pre úrodu blahodarné dažde spolu s deštruktívnymi víchrícami a povodňami sú dve stránky toho, ako funguje počasie, atď. ... [Z pozície prírodovedy, kenotická interpretácia stvoriteľského aktu, či diania, je podporovaná dvomi objavmi posledných dvesto rokov. Prvým je rola historického procesu pri formovaní fyzikálneho sveta kde neživé i živé sa vyvíja a "samo-organizuje" k stále väčšej komplexnosti. Druhý spočíva v zásadnej nepredpovedateľnosti niektorých fyzikálnych procesov, klasických (mávanie motýlieho krídla môže mať vplyv na zmenu počasia na druhom konci zemegule; matematicky vyjadrené teóriou chaosu) ako aj kvantovo mechanických. Avšak toto, ako aj filozofické problémy s tým spojené, sa už vymyká nášmu rámcu, hoc aj tu by práve Polkinghorne, mal veľa čo povedať (GV).]

Očividný úspech *metodologicky* ateistickej prírodovedy, praktikovanej s veľkým úspechom aj ľuďmi bez náboženskej viery, nasvedčuje tomu, že nemožno hľadať priamy vplyv teológie na vedecký výskum. Avšak aj takúto pomernú nezávislosť prírodných vied možno teologicky podprieť ... kenotickým charakterom stvoriteľského aktu. Božia láska dáva voľnosť, nevnučuje sa, ale dovoľuje svetu byť sám sebou a v dôsledku toho daruje nezávislosť svojmu stvoreniu. Takto si teologicky možno vysvetľovať to, že vedec môže robiť svoju výskumnú prácu *etsi deus non daretur*, ako by Boh neexistoval.

Sir John Polkinghorne (1930)

Svetoznámy profesor matematickej fyziky (kvantové teórie) na Cambridge University, rezignoval r. 1979 keď išiel za anglikánskeho kňaza. Pôsobil na farách, potom 1986-1996 zasa na Cambridge v rôznych čestných funkciách.

Vari najznámejší z britských odborných znalcov aj fyziky aj teológie, napísal niekoľko kníh o súlade medzi náboženstvom a (prírod)vedou a na túto tému je aj prednáškovo veľmi činný. Verí, že vesmír je "otvorený a flexibilný systém", v ktorom panuje zákonitosť, ale zásahy Prozreteľnosti nemožno vylúčiť. Jeho viera však má veľmi málo spoločné s fyzikou. Pochádza viac z osobného "stretávania sa s Kristom". Keď sa ho pýtali, či ako prírodovedcovi mu nevidia rozmary teológov, povedal "Vôbec nie, teológia je oveľa ťažšia ako fyzika. Elementárna fyzika, ako ju učia v prvých ročníkoch, je ustálená, už prachom zapadnutá. Teologické štúdiá však prachom nikdy nezapadajú."